

Orel v Trbovljah (1907–1929)

Orel in Trbovlje (1907-1929)

Žiga Blaj

39

IZVLEČEK

V prispevku skušam prikazati razvoj trboveljskega odseka katoliške telesnovzgojne organizacije Orel in njegovo delovanje do razpustitve. Orlovska društva so večinoma vodili duhovniki, za telovadne vaje pa so bili zadolženi strokovni vaditelji. Pred prvo svetovno vojno je bil slavnostno otvorjen in blagoslovljen Društveni dom, ki je postal kulturni in družabni center zgornjih Trbovelj. Med prvo svetovno vojno je trboveljsko društvo obstajalo kot tamburaški odsek in je prirejalo predstave, leta 1917 pa obhajalo desetletnico obstanka. Oktobra 1918 je slavnostno razvilo lasten prapor. Vrhunec delovanja trboveljskega Orela predstavlja otvoritev novega prenovljenega modernega Društvenega doma leta 1925.

Ključne besede:

telovadba, Orel, Trbovlje, lokalna zgodovina

ABSTRACT

In this paper, I try to show the development of the Trbovlje section of the Catholic physical education organization Orel and its operation until its dissolution. Orel societies were mostly led by priests, and professional trainers were in charge of the gym exercises. Before the First World War, the Community Center was ceremoniously opened and blessed, which became the cultural and social center of the upper Trbovlje. During the First World War, the Trbovlje society existed as a tambourine section and organized performances, and in 1917 celebrated the 10th anniversary of its existence. In October 1918, it ceremonially unfurled its own banner. The peak of the activities of the Orel Trbovlje is represented by the opening of a new, modern, renovated Community Center in 1925.

Keywords

gymnastics, Orel, Trbovlje, local history

UVOD

Prve zametke športne društvene dejavnosti v Zasavju sta predstavljala katoliški Orel in liberalni Sokol.¹ Vzgoja fantov in deklet v telesno in duhovno zdrave ter disciplinirane člane katoliške družbe je bilo glavno poslanstvo orlovskih organizacij.² V prispevku skušam prikazati razvoj trboveljskega odseka katoliške telesnovzgojne organizacije Orel in njegovo delovanje do razpustitve.

Dolga leta je bil sicer Sokol edino slovensko društvo, v katerem so morali pripadniki različnih nazorskih pogledov zadovoljiti svoje telovadne potrebe in narodno dolžnost.³ Orlovska telovadba je dobila idejno osnovo po letu 1892, ko je v Ljubljani potekal I. slovenski katoliški shod. Ta je dokončno razbil tako imenovano slogaštvo, ki naj bi ohranjalo politično enotnost slovenskega narodnega gibanja, kljub idejnim nasprotjem. Klerikalna stranka je širila svoje politične nazore in povezovala ljudi prek različnih dejavnosti. Ustanavljali so katoliška delavska društva in si na ta način hoteli pridobiti slovensko delavstvo. Društva so se leta 1897 združila v Slovensko krščansko-socialno zvezo (SKSZ). Pet let kasneje so zvezo iz ožje delavske spremenili v splošno katoliško ljudskoprosvetno zvezo z istim imenom. Ta je postala glavni organizacijski temelj telovadnemu, orlovskemu gibanju na Slovenskem.⁴ »*Telovadba je jako primerna in koristna zabava zlasti za mladeniče; pospešuje zdravje, navadijo se krepkega in ponosnega nastopa, obnašanje se jim ogladi itd., vse to jim tudi pri vojaki prav pride*« je dejal Smolnikar, poročevalec s I. shoda katoliških slovenskih nepolitičnih društev v Ljubljani, ki se je odvijal 7. septembra 1902.⁵

1 Hacin, Nevenka, Irena Ivančič Lebar idr. *Srečno... črne doline*. Trbovlje: Zasavski muzej, 2001, 53–56.

2 Osjak, Ljudmila. »Množične oblike družabnega življenja sokolov in orlov.« V: *Podobe družabnosti*, ur. Monika Kokalj Kočever, 58. Ljubljana: Muzej novejša zgodovine Slovenije, 2005.

3 Šafarič, Aleš. »Nastanek slovenske katoliške telesnovzgojne organizacije Orel.« *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*. 65/2 (2017), 177.

4 Stepišnik, Drago. *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968, 129–132.

5 »Orel in slovensko krščansko-socialno delavstvo.« *Mladost*, 26. avgust 1911, 128.

Prevlada narodno-liberalne politične usmeritve pri do takrat vsenarodnem Sokolu je spodbudila ustanavljanje telovadnih odsekov pri osrednji katoliški društveni zvezi. Prvi telovadni odsek se je ustanovil februarja 1906 na Jesenicah, pri krovni SKSZ v Ljubljani pa je bil odsek, ustanovljen marca 1906.⁶ »Dolga leta zaželjena in pripravljena telovadna organizacija«⁷ se je tako hitro širila, da se je 10. novembra 1907 vzpostavila krovna organizacija Zveza telovadnih odsekov (ZTO), ki je delovala v okviru SKSZ.⁸ Eden izmed prvih članov nove zveze je bil tudi Telovadni odsek katoliške delavske družbe Trbovlje.⁹

TELOVADNI ODSEK KATOLIŠKEGA DELAVSKEGA DRUŠTVA TRBOVLJE / OREL TRBOVLJE

Telovadni odsek katoliško delavskega društva Trbovlje je bil ustanovljen 22. septembra 1907. V *Slovincu* so naslednji dan zapisali, da

»so kranjskim /.../ telovadcem postale preozke meje ožje naše domovine, začeli so prodirati naprej in včerajšnji ustanovni zbor telovadnega odseka kat. del. družbe v Trbovljah je njih prva postojanka na zeleni Štajerski. Vrli mladeniči trboveljskega katoliškega delavskega društva so tudi začutili potrebo po tesnejši mladeniški organizaciji ter naprosili ljubljanski telovadni odsek, da jim da potrebna navodila za ustanovitev telovadnega odseka. Včeraj popoldne se je zbralo lepo število mladeničev, katerim je predsednik ljubljanskega odseka brat Ivan Podlesnik v navdušenih besedah razložil pomen telovadbe in pokazal lepe cilje mladeniške organizacije. Poudarjal je v svojih izvajanjih zlasti pomen harmonične telesne in duševne izobrazbe. Navduševal je dalje mladeniče do neustrašenega, pogumnega boja proti različnim nasprotnikom in kazal na dosedanje lepe uspehe skupnega dela. Nato se je volil odbor. Predsednikom je bil izvoljen enoglasno in z navdušenjem za organizatorično delo navdušeni

6 *Enciklopedija Slovenije*, s.v. »Orel«; Stepišnik, Drago. *Telovadba na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1974, 207–208.

7 Hafner, Jernej. »Orel.« *Čas: znanstvena revija Leonove družbe*. 17, zv. 1 (1922/1923), 19.

8 Šafarič, »Prepletenost politike in telesne kulture ...«, 151–162.

9 Zvezo telovadnih odsekov (ZTO) so 10. novembra 1907 ustanovili v telovadnici v Unionu odseki: Ljubljana, Št. Vid, Škofja Loka, Tržič, Jesenice, Trbovlje, Kamnik, D. M. v Polju, Horjul, Idrija, Metlika. Navzočih je bilo 140 članov. (Hafner, Jernej. »Prvenci orlovskega gibanja.« *Mladost*, julij, avgust 1920, 124.)

mladenič Ivan Zupan. Tudi ostali odborniki so sami vrli mladeniči, člani katoliškega delavskega društva. Prihodnjo nedeljo že prično z redno telovadbo. Tudi najpotrebnejše telovadno orodje si nabavijo takoj. Prepričani smo, da se bo stvar lepo razvila, kar je velikega pomena za Trbovlje, kjer razen katoliškega delavskega društva ni društva, kjer bi se mogla zbirati pošteno in resno misleča mladina. Liberalizem je uničil Pazniško in delavsko društvo, socialni demokratije, potrti po neuspehih zadnjih let hirajo, v katoliškem delavskem društvu pa se organizira mladina, kateri kličemo krepak: »Na zdar!« Pogumno, neustrašeno naprej za cilji do uspehov!¹⁰

Šestega aprila 1908 je imel telovadni odsek v Trbovljah prvi javni nastop. Spored je obsegal »*rajalni nastop, orodno telovadbo na drugu, skok in vzdigovanje ročk ter redovne vaje.*«¹¹ Poročevalec je med drugim še zapisal: »*Kako lepo je bilo videti polno, lepo okrašeno telovadnico samih mladih, krepkih fantov enako oblečenih v telovadne obleke. Že nastop je vzbudil občno pozornost.*«¹²

Nekaj mesecev po nastopu se je odsek začel spopadati s prostorskimi težavami. »*Prvi odsek na Štajerskem je bil naš, z izredno vnemo je deloval, dokler je imel lastno sobo. A usoda ga je vrgla na cesto. Plačeval je 20 K stanarine mesečno, a vendar ima gostilničar zdaj rajši prazno sobo, kakor da bi jo prepustil nam*« so poročali iz Trbovelj in obenem pozvali vse prijatelje, naj pomagajo društvu do lastne strehe.¹³

Rivalstvo s Sokolom ima korenine že nekje v letu 1908, ko je 19. novembra potekal prvi sestanek z namenom ustanovitve lokalnega sokolskega društva.¹⁴ V *Mladosti* so ustanavljanje konkurenčnega društva pospremili z naslednjimi besedami: »*Naši liberalci snujejo »Sokola«. zaprisegajo, da ne sprejmejo v svoje društvo nobenega »čuka«.* Ubožci! Ali ste že pozabili, da sta šele pred kratkim nagovarjali »čuke« in jim obetali bogvekaj. Če pres-

10 »Telovadni odsek v Trbovljah.« *Slovenec*, 23. september 1907, 5.

11 »Iz Trbovelj.« *Mladost*, 18. april 1908, 14.

12 Prav tam, 14.

13 »Česa nam manjka.« *Mladost*, 7. november 1908, 142.

14 »Trbovlje.« *Narodni list*, 26. november 1908, 3.

topijo k vam. Ker so vam pa ti odločno povedali, da liberalci ne postanejo nikoli, pišete sedaj, da jih ne marate.«¹⁵

Novembra 1908 je *Mladost* ponudila statistične podatke telovadnih odsekov. Odbor trboveljskega odseka so sestavljali: predsednik Ivan Zupan, tajnik Ivan Černe, blagajnik Josip Lončarič, odbornik Ivan Germadnik in odbornik Josip Katovec. Vaditeljski zbor sta vodila načelnik Ivan Černe in podnačelnik Avgust Jordan. Telovadcev je bilo dvanajst, od tega se jih je povprečno deset udeleževalo telovadnih ur. Odsek je telovadil ob sredah in petkih »poleti na prostem, pozimi v sobi,« pri tem pa je uporabljal naslednje orodje: drog, skok, ročke, palice, krogi. Dvanajst članov je bilo naročeno na glasilo *Mladost*. Odsek je priredil v letu 1908 eno javno telovadbo, štiri izlete in tri predavanja. Društvo je sestavljal tudi en trobentač, v lasti pa je imelo osem uniform. Društvo je podpiralo pet podpornih članov. Napovedala se je tudi gradnja lastnega društvenega doma, ki bi rešil prostorske težave.¹⁶

Prelomen dogodek je potekal 19. marca 1909, ko so se na seji odbora ZTO v Bohinjski Bistrici zgodile najbolj vidne organizacijske spremembe. Zaradi rasti števila odsekov so uvedli okrožja, ki so bila vmesni člen med odseki in Zvezo. Tvorila so se glede na lego in prometne povezave, sprva pa so bile meječasne in so se z razvojem spreminjale. Imensko spremembo je doživela tudi zveza, ki je postala Zveza Orlov (ZO), odseki so dobili pripono orlovski, člani pa so bili po novem Orli.¹⁷ Orel je bil poleg krščanskega in slovenskega tudi ime, ki je po lastnem mnenju člane najbolj označeval. Zapisali so, da »pomenja, da hočemo biti silni in visoko vzleteti, da čuvamo našo domovino in nam ne uide nič, kar bi utegnilo našemu ljudstvu škodovati. In ravno na to hočejo bistrooki Orli gledati, da nihče naroda ne prevari za Krščanstvo in Slovenstvo.«¹⁸ Na seji so dodelali zunanji videz orlovstva, ki je dobil nove znake, kroj in telovadno obleko, skoraj identično sokolskemu. Organizacijsko sledenje Sokolom se je pokazalo še z

15 »Med nasprotniki. — Brez bojaznil« *Mladost*, 19. december 1908, 170.

16 »Naša statistika.« *Mladost*, 21. november 1908, 148–153.

17 Šafarič, »Prepletenost politike in telesne kulture ...«, 151–162.

18 »Orel.« *Mladost*, 3. april 1909, 53.

vpeljavo že omenjenih okrožij in telovadbe, kjer so morali vaditelji opraviti preizkus usposobljenosti.¹⁹

Po poročanju Mladosti se je 20. februarja 1910 odvijal sestanek bralnega društva v Trbovljah, kjer se je ustanovil novi telovadni odsek Orel, stari pa se je razpustil. Po tem sodeč je šele tedaj prišlo do uradnega preimenovanja telovadnega odseka katoliškega delavskega društva Trbovlje. K odseku je pristopilo 31 članov. V odbor so se izvolili sledeči: za predsednika Josip Pečnak, za podpredsednika Ignacij Štravs, za tajnika Avgust Jordan, za namestnika Vekoslav Govejšek, za blagajnika Vinko Jamšek, za namestnika Fran Lorber, za odbornike Kolenc, Rahne ter Ivan Zupan starejši. Vaditeljski zbor sta sestavljala načelnik Ivan Černe in podnačelnik Avgust Jordan, oskrbnik orodja pa je bil Ivan Germadnik. Vest o novi oz. preimenovani organizacijski celici se zaključi z navdihujočimi besedami: »*Mi pa, dragi bratje Orli, se pridružimo s pogumnim srcem ogromni četi, ki stoji noč in dan v bran vere svete in domovine drage. Na zdar!*»²⁰ ²¹

Nekaj mesecev kasneje je potekal verjetno najpomembnejši dogodek v delovanju trboveljskega Orla pred prvo svetovno vojno. Meseca septembra je trboveljski Orel razposlal vabila, s katerimi je vabil na slavnost, ki se je vršila 11. septembra 1910 v Trbovljah ob priliki blagoslovjenja Društvenega doma,²² združenega z javno telovadbo štajerskih in kranjskih Orlov ter z veliko ljudsko veselico. Mnoge hiše so bile okrašene z zastavami in z mlajev so vihrale trobojnice.²³

Prišlo je veliko število Orlov iz različnih slovenskih krajev, večinoma s Kranjske. Po zahvali predsednika trboveljskega Orla in političnih govornih nekaterih vidnejših predstavnikov SKSZ se je izvršila blagoslovitev doma. Sledila je javna telovadba in kasneje ljudska veselica. Približno 3000 do

19 Šafarič, »Prepletenost politike in telesne kulture ...«, 151–162.

20 Orli so sprva imeli enak društveni pozdrav kot pri Sokolu »Na zdar!«, a so ga po prvi svetovni vojni zamenjali z Bog živil!« »Orlovski pozdrav.« *Mladost*, oktober–december 1919, 123–124.

21 »Trbovlje.« *Mladost*, 5. marec 1910, 132.

22 Slavnostna otvoritev Društvenega doma je bila sprva napovedana za 28. avgust 1910. (»Trbovlje.« *Mladost*, 13. avgust 1910, 111.; »Otvoritev "Doma" v Trbovljah.« *Slovenec*, 12. september 1910, 2.)

23 »Trbovlje.« *Mladost*, 12. november 1910, 154.

4000 ljudi se je udeležilo slavnosti, ki je »uspela popolnoma in bo imela blagodejen vpliv na prosep slovenske kršč.-socialne organizacije v Trbovljah. Slovenska krščansko-socialna zveza je /.../ zopet dokazala, kako resno deluje za izobrazbo ljudstva« so zapisali v *Slovenecu*.²⁴ Društveni dom z »lepo in prešerno dvorano«²⁵ je bil kulturni in družabni center zgornjih Trbovelj.²⁶

Orel Trbovlje je imel v letu 1910 48 članov, naročnikov na *Mladost* je bilo dvanajst, izvedlo se je pet predavanj, društvo pa je imelo 18 uniformirancev.²⁷ Naslednje leto je imelo društvo še vedno 48 članov (največ članov na Štajerskem), od tega je bilo 24 telovadcev, 20 uniformirancev, 20 naročnikov na *Mladost*, 24 podpornih članov, v okviru društva pa se je izvedlo 15 predavanj.²⁸ Leta 1912 je društvo štelo 33 članov, od tega 21 telovadcev. Imelo je 28 uniformirancev, enega trobentača in pet naročnikov na *Mladost*. Izvedlo je dve predavanji.²⁹ Poleg naštetega je trboveljski Orel pogosto prirejal tudi veselice in gledališke igre, s katerimi si je priskrbel dodaten dohodek.³⁰

Leta 1913 je trboveljski Orel dobil potrditev svoje vidne vloge v katoliškem telovadnem področju. Sedež Savinjskega okrožja v okviru Štajerske podzveze se je na občnem zboru maja 1913 iz Št. Pavla pri Preboldu prestavil v Trbovlje. Tik pred začetkom prve svetovne vojne, 29. marca 1914, se je v prostorih Društvenega doma vršil četrti redni občni zbor, kjer so izvolili nove oz. potrdili že obstoječe odbornike. Odsek je štel leta 1913 30 članov, od tega jih je bilo 15 naročnikov na *Mladost*. Priredil je več izletov in 37 telovadnih vaj, ki se jih je redno udeleževalo 15 članov. Januarja 1913 je ustanovil naraščaj, ki je telovadil do meseca maja, ko je šolska oblast gojitev naraščaja prepovedala. Nekoliko pozneje se je naraščaj po dovoljenju šolske oblasti spet vpeljal in imel 44 telovadnih vaj. Vadile so se proste vaje, vaje s palicami ter

24 »Otvoritev "Doma" v Trbovljah.« *Slovenec*, 12. september 1910, 2.

25 »Trbovlje.« *Mladost*, 12. november 1910, 154.

26 Lenarčič, Tine. *Trbovlje – po dolgem in počez*. Trbovlje: Tiskarna Tori, 2009, 73.

27 »Telovadni odseki Orla leta 1910.« *Mladost*, 17. december 1910, 167.

28 »Statistika zveze Orlov.« *Mladost*, 16. december 1911, 175–177.

29 »Statistika zveze Orlov.« *Mladost*, 7. december 1912, 167.

30 »Trbovlje.« *Mladost*, 26. avgust 1911, 131.; »Trbovlje.« *Mladost*, 11. maj 1912, 83.

skok v višino.³¹ Tik pred začetkom prve svetovne vojne, 26. julija 1914, je imel trboveljski Orel namen slavnostno blagosloviti društveno zastavo.³² Zaradi negotovih razmer je krovna zveza iz Ljubljane optimistično sklenila, da slovesnost prestavi »na veselo svidenje dne 16. avgusta Trbovljah,«³³ kar pa se zaradi vojne vihre³⁴ ni udejanjilo.

Trboveljski Orel je v tistem obdobju deloval kot tamburaški odsek in je prirejal predstave, leta 1917 pa obhajal desetletnico obstanka. Društvo, ki ga je sestavljalo okrog 40 članov, se je spomladi 1918 poživilo in avgusta spet začelo telovadbo.³⁵

V nedeljo, 13. oktobra 1918 se je (končno) odvilo slavnostno blagoslovljenje zastave trboveljskega Orla. Dopoldne se je vršila sveta maša na prostem, pri kateri je g. župnik Časl imel cerkveni govor in blagoslovil zastavo. Botra zastave je bila gospa dr. Benkovič. Popoldne se je na vrtu za Društvenim domom vršila javna telovadba, zatem pa se je ob navzočnosti tisočere množice vršilo javno zborovanje, na katerem so govorili poslanec dr. Benkovič, poslanec Verstovšek in župnik Časl. Ta manifestacija je bila popoln nadomestek za prepovedano binkoštno zborovanje. Poročevalec za Slovence je še zapisal, da »orožništva ni bilo blizu — znak časa« in da je ljudstvo z radostjo vzelo na znanje politične novice, ki sta jih prinesla poslanca z Dunaja. Po govorih je sledila zabava.³⁶

TRBOVELJSKI OREL PO PRVI SVETOVNI VOJNI

Šest dni po uradnem koncu prve svetovne vojne se je prvič sestala Zveza Orlov (ZO). Sestanka se je udeležilo nad sto članov iz devetnajstih odsekov. Po poročanju o ciljih in praktičnem delu ZO so navzoči sprejeli

31 »Trbovlje.« *Mladost*, junij 1914, 85.

32 »Pozor Orli!« *Slovenec*, 24. julij 1914, 4.

33 »Slavlje v Trbovljah.« *Slovenec*, 25. julij 1914, 4.

34 Prva svetovna vojna je bila totalna vojna, ki je uradno trajala od 28. julija 1914 do 11. novembra 1918.

35 »Trbovlje.« *Mladost*, november, december 1918, 106.; »Trbovlje.« *Mladost*, januar, februar 1919, 28.

36 »Jugoslovska manifestacija v Trbovljah.« *Slovenec*, 16. oktober 1918, 4.

vrsto resolucij za prihodnje delovanje.³⁷ Leta 1918 je oživiljena ZO štela 1948 orlov in 1822 orlic, skupaj 3770 članov in članic.³⁸ Prvi povojni občni zbor ZO je potekal 16. marca 1919, kjer so se med drugim zavezali k podpori ženske telovadbe. Določili so vpeljavo ženske telovadbe v krajih, kjer je to iz »zdravstvenih in nraavnih ozirov« potrebno. Obenem so sprejeli sklep, da bo ženska telovadba ločena od moške, prav tako bodo vaditeljice ženske. Ženska telovadba naj bi težila h krščanskemu ženskemu idealu v »zdravstvenem, nraavnem, verskem in družabnem smislu.«³⁹ Žensko telovadbo in včlanjevanje so dotlej v ZO odklanjali, vendar so mnenje spremenili v izogib povečanemu članstvu žensk v sokolska društva.⁴⁰ Orlice so bile dejavne tudi v Trbovljah, kar je razvidno iz dopisovanja⁴¹ v časopis *Orlič*⁴², in objav v časopisu *Vigred*⁴³. V začetku septembra 1919 je Zveza Orlic organizirala vaditeljski tečaj v hotelu Union v Ljubljani, ki se ga je udeležilo nad sto Orlic med njimi tudi trboveljske Orlice. Ob zaključku vaditeljskega tečaja je bila na ustanovnem občnem zboru 6. septembra 1919 osnovana Orliška zveza.⁴⁴

V prvih letih⁴⁵ po prvi svetovni vojni je spet zaživelo rivalstvo med Sokoli in Orli. Orlovske organizacije so zato v veliki meri začele poudarjati svoja vodila in težnje. Nastopilo je proti liberalizmu, socialni demokraciji in njenemu boljšeizmu.⁴⁶ Na tabor Orlov v Trbovljah septembra 1919 so pozivali vse bratske odseke, vse odseke Orlic in vsa prosvetna in izobraževalna društva, ker bo »manifestacija orlovske misli najsjajnejša.«⁴⁷ Res se

37 »Skupščina zveze Orlov.« *Mladost*, november, december 1918, 105.

38 Pernišek, France. *Zgodovina slovenskega orla*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1989, 109.

39 »Občni zbor Orlovske Zveze.« *Mladost*, maj, junij 1919, 81.

40 Stepišnik, *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*, 222.

41 »Trbovlje.« *Orlič*, april, maj 1923, 95.; »Trbovlje.« *Orlič*, april 1927/28, 126.

42 *Orlič* je bil namenjen dečkom in deklicam, torej orlovskemu naraščanju v ZO. (»Vaše glasilo.« *Orlič*, maj 1921, 2.)

43 *Vigred* je bil deklški list namenjen Orlicam. (Žirovnik, Minka. »"Vigredi" na pot.« *Vigred*, julij, avgust 1923, 1-2.)

44 »Pozdravni večer Orlic v Unionu.« *Slovenec*, 2. september 1919, 3.; »Orlice!« *Slovenec*, 3. september 1919, 1.; Vaditeljski tečaj in občni zbor Orliške zveze.« *Slovenka*, 15. december 1919, 167.

45 Leta 1919 se je med drugim določilo Trbovlje za sedež obsavskega orlovskega okrožja. »Iz obsavskega orlovskega okrožja.« *Mladost*, oktober, november, december 1919, 130.

46 Šafarič, »Prepletenost politike in telesne kulture ...«, 266.

47 »Orlovski tabor v Trbovljah.« *Slovenec*, 2. september 1919, 3.

je zbralo na stotine krščanskega ljudstva, ki je manifestiralo »/.../ za svobodo združevanja in prepričanja in povedalo na glas kam in kako obsoja vsakršno nasilje in da hoče res svobodo v svobodni državi« in »popolno enakopravnost s kateri kolim drugim prepričanjem.«⁴⁸

Po taboru, govorih in javni telovadbi so ob vračanju na železniško postajo udeleženci dogodka sicer slišali provokativne »žvižge iz bližine in daljave, ki so se /.../ zdeli kakor prikriti klici nočnih ptic«, ampak se zato niso vznemirjali, saj so bili »orlovskega tabora v Trbovljah /.../ veseli vsi pošteni in pametni, orli in orlice pa so se radovali nad vzornostjo, ki so jo videli v svojih vrstah.« Poročevalec je izrazil prepričanje, da »bodo premagani najprej vsi predsodki, ki bi jih imel še kdo proti orlovstvu, in tu se bo združila vsa poštena krščanska mladina.«⁴⁹

Zveza Orlov je bila tudi po vojni še vključena v SKSZ, ki je bila nemočna v prilagajanju na nove razmere. Težnja po osamosvojitvi ZO se je uresničila 23. oktobra 1921, ko je bila ustanovljena Jugoslovanska orlovska zveza (JOZ). Ta je na Slovenskem vključevala Orlovsko podzvezo (OP) in Orliško podzvezo (za ženske). Več odsekov (do šest) je sestavljalo leta 1922 vpeljane srenje, ki naj bi skrbele za pomoč in nadzor. Več srenj skupaj je tvorilo že leta 1909 osnovana okrožja.⁵⁰

Novost domače orlovske telovadbe so bile tekme za prehodni orlovski prapor. Tekmovanje je vsebovalo peterboj, ki so ga sestavljale redovne, obvezne in proste vaje, skok v višino in tek na 100 m⁵¹, o čemer priča fotografija, objavljena v *Mladosti*, januarja 1923.

Septembra 1923 je potekala lokalna odsekovna prireditev, na kateri je nastopilo 24 članov in 38 naraščaja. Tudi Orlice in gojenke so sodelovale. Nastopil je samo domač trboveljski odsek, poročevalec pa je za *Mladost*

48 »Orlovski tabor v Trbovljah.« *Slovenec*, 10. september 1919, 3.

49 »Orlovski tabor v Trbovljah.« *Slovenec*, 10. september 1919, 3.

50 Dolenc, Ervin. *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996, 316; Pernišek, *Zgodovina slovenskega orla*, 119–120.

51 Pernišek, *Zgodovina slovenskega orla*, 138.

zapisal, da naj domačini društveni dom, orodje in novo letno telovadišče porabijo za »*velik razmah orlovske misli v Trbovljah.*«⁵²

Slika 1: »Tekmovalci okrožja Trbovlje pred tekom na 100 m.«
Mladost, januar 1923, 11.

Slika 2: »Orlovsko letno telovadišče v Trbovljah.«
Mladost, oktober 1923, 156.

52 »Trbovlje.« *Mladost*, oktober 1923, 158–159.

Orel je imel lepo število nadarjenih in izurjenih telovadcev, ki so odhajali na mednarodna tekmovanja z drugimi katoliškimi telovadnimi organizacijami. Med drugim je avgusta 1921 slovenska orlovska vrsta v sodelovanju s francosko katoliško telovadno zvezo nastopila v Strasbourgu in osvojila prvo mesto.⁵³ Izlet v Strasbourg je bil pomemben tudi za Trbovlje, saj je odprava slovenskega Orla s seboj nesla zastavo trboveljskega društva. Med tekmovanjem je slovenska odprava »častno manifestirala z mogočno zastavo (iz Trbovelj) pri sprejemih in obhodih.«⁵⁴

Slika 3: Jugoslovanska orlovska četa v Strasbourgu.

V: »Izlet Orlov v Strasbourg 2.–13. avgusta 1921.« *Mladost*, marec 1922, 43.

Na lokalnih volitvah, ki so potekale istega leta (12. maja 1921) so prepričljivo zmagali trboveljski komunisti, kar je presenetilo vladajoče kroge.

⁵³ Pernišek, *Zgodovina slovenskega orla*, 138.

⁵⁴ »Prva udeležba Orlov na mednarodni tekmi in javni telovadbi francoske katol. telov. zveze v Strasbourgu dne 6. in 7. avgusta.« *Mladost*, september 1921, 122.

Na prvi seji novega občinskega odbora je bil za župana izvoljen komunistični kandidat, rudar Jurij Hacin. Njegov mandat se je razveljavil, ker se je smatral za komunističnega. Po razveljavitvi volitev se je zvrstilo nekaj gerentov, od vlade začasno imenovanih predstojnikov občinske uprave. Od 16. decembra 1924 do 14. novembra 1925 je funkcijo opravljal upokojeni železničar Franc Kokalj.⁵⁵

V obdobju gerenta Koklja je trboveljski Orel naslovil dve prošnji na trboveljsko županstvo za dotacijo za nabavo telovadnega orodja. Prva prošnja je bila napisana 12. maja 1925, pod njo pa sta se podpisala tajnik in predsednik trboveljskih Orlov, Jože Dimnik.

Gerentstvu v Trbovljah! Podpisani orlovski odsek v Trbovljah prosi tukajšnje gerentstvo denarne podpore, da si more nabaviti nekaj telovadnega orodja predvsem konja in blazine, ki bi stalo vse skupaj okrog 10.000 dinarjev.

Ker se naš odsek zaveda svoje važne naloge, ki jo ima kot telovadna organizacija, namreč narodu in državi dati dušno in telesno zdravih fantov in mož, zato se je tudi vedno resno trudil to svojo nalogo vestno vršiti. Tudi številne velike in male častne diplome, ki si jih je orlovski odsek pridobil tekom svojega sedemnajstletnega obstoja, pričajo o njegovem delu in napredku.

Orlovski odsek je prepričan, da tudi gerentstvo v Trbovljah ve ceniti to težavno kulturno delo, zato je pa tudi uverjen, da mu bo gerentstvo pomagalo pri tem delu s tem, da mu nakloni podporo, ker si orlovski odsek iz lastnih sredstev ne more nabaviti imenovanega za odsekovni prospek neobhodno potrebnega orodja.⁵⁶

Prošnja je prispela na gerentstvo 14. maja 1925, uraden odgovor gerenta Koklja in županstva občine Trbovlje pa datira na 23. julij 1925

55 *Rdeči revirji: zbornik fotografskih dokumentov o življenju in boju delavstva v Trbovljah, Zagorju in Hrastniku v letih 1918–1941. Del 1, Obdobje 1918–1934.* Trbovlje: Revirski muzej ljudske revolucije, 1970, 118–119; Ivančič Lebar, Irena. *Župani naših Trbovelj.* Trbovlje: Zasavski muzej, 2009, 40–41.

56 SI ZAC 0065, Društvene zadeve občine Trbovlje (1918–1941), TE 105, »Telovadni odsek Orel Trbovlje, dotacija za nabavo telovadnega orodja.«

»Na Vašo prošnjo z dne 12. maja t. l. Vas obveščam, da je gerentski sosvet v svoji seji dne 20. t. m. sklenil, se pri sestavi proračuna za leto 1926 v zadevi podpore ozirati, ker nima občina sedaj sredstev za podpore.«⁵⁷

Odziv predsednika Jožeta Dimnika na obravnavo prošnje je sledil 7. oktobra 1925.⁵⁸

Na vaš cenjeni dopis z dne 23. julija 1925 št. 3406/25 se podpisani orlovski odsek ponovno obrača s prošnjo na /.../ gerentstvo, da bi se pri sestavi proračuna za l. 1926, tudi v zadevi podpore ozirali na /.../ orlovski odsek, ker je to sklenil že gerentski sosvet v svoji seji z dne 20. julija 1925. Ker upamo, da boste prošnji ugodili, se Vam za uslugo že vnaprej zahvaljujemo. Bog živi!⁵⁹

Razlog, zakaj gerentstvo občine Trbovlje ni odobrilo denarne pomoči za nabavo telovadnega orodja, se skriva v občinski finančni krizi, o kateri je bilo med drugim poročano, da na sestavljen proračun za leto 1926 »izkazuje dohodkov 4,029.744 Din, stroškov 874.400 Din, torej 8,155.284 Din primanjkljaja.«⁶⁰

Razlog za prošnjo za dotacijo za nabavo telovadnega orodja je bila najverjetneje gradnja novega društvenega doma v Trbovljah, ki je bil namenjen tudi telovadnim aktivnostim trboveljskega Orla. Ne glede na neuspelo prošnjo je bilo leto 1925 najpomembnejše za trboveljskega Orla po prvi svetovni vojni.

Zgodovinsko pomemben dan je bil za Trbovlje 26. december 1925, ko so otvorili novi Društveni dom. Razmah in napredek društev je zahteval, da se zgradi novo poslopje, ki bo ustrezalo vsem zahtevam tedanjega časa. Naloge se je lotil stavbeni odbor stavbinske zadruga »Lastni dom«. Otvoritve se je udeležila velika množica ljudi, med drugim rudarska godba, odbor stavbinske zadruga, rudniški ravnatelj inž. Julius Pauer in minister n. r. gos-

57 Prav tam.

58 Korespondenca se z oktobrsko prošnjo zaključí, saj odgovora ni zabeleženega v arhivu. (op. a.)

59 SI ZAC 0065, Društvene zadeve občine Trbovlje (1918–1941), TE 105, »Telovadni odsek Orel Trbovlje, dotacija za nabavo telovadnega orodja.«

60 »Iz Trbovelj.« *Slovenec*, 5. december 1925, 4.

pod Gostinčar, Orli, Orlice in njihov naraščaj, uniformirani rudarji, Kmečka zveza in različni obrtniki.⁶¹

Slika 4: »Kuluk⁶² pri gradnji novega društvenega doma v Trbovljah.«
Ilustrirani Slovenec, 19. julij 1925, 2.

Krasna moderna stavba je ob otvoritvi obsegala veliko dvorano z vsestransko galerijo, vse zidano iz železobetona. Dvorana je imela velik oder s prizidkom za žensko in moško garderobo, skladišče za kulise in še druge potrebne lokale. Pred dvorano je bila mala dvorana za oddih med predstavami in še ena velika soba za čitalnico. Takoj ob vhodu so bile stopnice, ki so vodile na galerijo in v telovadnico. Cela stavba je bila opremljena moderno in z vsemi predpisanimi ustreznimi postranskimi napravami. Ob telovadnici je bila tudi kopalnica s prho. Pod odrom je bila klet in skladišče za premog itd. Zgradba je imela napeljano električno razsvetljavo in vodo-vod. Stara dvorana je bila prezidana in zgornji prostori so bili namenjeni

61 »Blagoslov in otvoritev novega Društvenega doma v Trbovljah.« *Slovenec*, 30. december 1925, 3–4.

62 Kuluk - v stari Jugoslaviji obvezno neplačano delo, zlasti pri delanju, popravljanju cest, poti. (Kuluk. <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=kuluk> (dostop: junij 2023).

za posojilnico, posvetovalnico, za oskrbnikovo stanovanje, spodnji pa za trgovino in gostilno s kuhinjo.⁶³

Načrte za zgradbo je pripravilo podjetje inženirja dr. Miroslava Kasala iz Ljubljane, ki je stavbo tudi zgradilo. Mizarska dela je večje izvršil domači mizarski mojster Valentin Cestnik. Kleparska dela je opravil domačin Rado Klenovšek. Vodovod je napeljal Preželj iz Novega mesta, za električno napeljavo pa je poskrbela domača Zadružna elektrarna.⁶⁴

Na dan otvoritve se je v novi dvorani Društvenega doma odvila tudi Orlovska akademija, za kar so Orli »želi burno aplavdiranje po vsaki točki.«⁶⁵

Slika 5: »Najmodernejši Društveni dom.«
Mladost, julij 1926, 118.

63 »Blagoslov in otvoritev novega Društvenega doma v Trbovljah.« *Slovenec*, 30. december 1925, 3–4.

64 »Blagoslov in otvoritev novega Društvenega doma v Trbovljah.« *Slovenec*, 30. december 1925, 3–4.

65 »Orlovska akademija.« *Slovenec*, 30. december 1925, 4.

Liberalno *Jutro* je poročalo, da se je otvoritev Društvenega doma »izvršila ob skromni udeležbi klerikalnega občinstva. Nasprotno pa so bili korporativno navzoči Sokoli, Orjunaši in drugo napredno občinstvo, vsi s svojimi znaki.«⁶⁶ Radovedno so se spraševali »kako bo poveličeval "Slovenec" otvoritev Društvenega doma«, saj naj bi prišlo do več »malenkostnih incidentov, ki bi lahko izostali.«⁶⁷

Katoliški *Slovenec* se je na zapisano odzval sledeče:

Popoldanska orlovska akademija na Štefanovo, ki je potekala tako nepričakovano lepo in so telovadci pokazali uspeh, katerega druga nasprotna društva Orlu pač ne morejo odrekati, bode v oči nekatere prenapeteže, ki izzivajo v "Jutru", da je bila udeležba skromna, da so se Sokoli in Orjuna udeležili korporativno proslave in to še celo z znaki. Kako ste naivni! Ali moremo mi kaj zato, če rajše posečate Društveni dom kot Sokolskega. Mi celo radi vidimo, da pridete v naše prostore, kjer se človek lahko prav pošteno zabava in dobi potrebne duševne hrane. Če pa pokaže kdo znak, pozneje ga pa sramežljivo stisne v žep, taka sramežljivost pač ni častna. In Orjuna! Neki član te organizacije je po akademiji svečano izjavil, da izstopa še z osmimi drugimi člani iz bataljona Orjune. Ali ni to uspeh vztrajnega dela Orlov? Torej le pridite še, gotovo se vas še kaj prime in postanete še naši člani. Znati morate pa, da je naš g. predsednik Orla strog, poskušnja doba bi bila trda. Incidentov mi pač ne ljubimo, rajši postavimo vsakega takega, ki hoče izzivati na zrak. Kar se pa tiče "skromnega obiska" od strani naših pristašev, smo mi jako zadovoljni, želimo si še večkrat takega navala in ako je vsotica 10–12 navzočih Sokolov in par Orjunašev korporativna, potem je boljše, da se ne pokažete. Sicer pa še več takih člankov, ljudje vsaj vedo, kje je resnica.⁶⁸

Med sokolskimi in orlovskimi društvi se je močna duhovna ločitev odsevala v vseh krajih na slovenskem območju, saj je bilo za vsakega prebivalca

66 »Otvoritev Društvenega doma.« *Jutro*, 29. december 1925, 4.

67 Prav tam..

68 Iz otvoritve Društvenega doma.« *Slovenec*, 31. december 1925, 4.

vasi ali trga jasno, ali obiskuje sokolski narodni dom ali katoliški prosvetni dom. Obiskovanje konkurenčnih prireditev je bilo namreč nedovoljeno.⁶⁹

Po otvoritvi je bila velika skrb vseh, zlasti Orlov poravnava dolga za gradnjo Društvenega doma. V ta namen nam jim je bila dovoljena velika efektivna loterija z več kot štiristo dobitki. Glavni dobiček je bila enodružinska hiša ob cesti, ki sicer med trajanjem srečelova še ni bila dograjena. Z orlovskim geslom »Vsi za enega, eden za vse!« so se trboveljski Orli obračali na svoje brate širom Jugoslavije, da tudi oni poklonijo »majhno žrtev v obliki srečke, ki stane 10 Din, za veličasten "Dom" v Trbovljah, ki je obenem dika vsega našega katoliškega dela.«⁷⁰

Slika 6: »Načrt za Društveni dom v Trbovljah.«
Ilustrirani Slovenec, 25. julij 1926, 6.

69 Osjak, »Množične oblike družabnega življenja sokolov in orlov,« 59–60.

70 »Trbovlje.« *Mladost*, julij 1926, 127.

V novem domu so imeli Orli dvakrat tedensko telovadbo in enkrat na teden sestanek. Redno so obiskovali tudi tekme celjskega okrožja, kamor so spadali. Prvenstva celjskega okrožja leta 1928 se je udeležilo enajst odsekov in 96 članov. Zmagovalec je postal trboveljski Orel in tako tekmoval za prehodni prapor.⁷¹

Slika 7: Orlovska družina v Trbovljah leta 1926.

Foto Borušak. Arhiv ZMT.⁷²

71 »Trbovlje.« *Mladost*, maj 1928, 103.; »Celjsko orlovsko okrožje.« *Mladost*, december 1928, 239.

72 Fotografija je objavljena tudi v *Ilustriranem Slovincu*, kjer je zapisano sledeče. »Orlovska družina v Trbovljah, ki ima največ zaslug na bujno se razvijajočem katoliškem prosvetnem gibanju v Trbovljah. Tudi veličastni novi prosvetni dom je v veliki meri sad njenega dela.« *Ilustrirani Slovenec*, 31. oktober 1926, 6.

ZAKLJUČEK

Z uvedbo šestojanuarske diktature je bil 5. decembra 1929 sprejet Zakon o ustanovitvi Sokola kraljevine Jugoslavije. Krovna orlovska organizacija je prenehala z delovanjem, ker se v to novo vsedržavno organizacijo Sokola ni hotela včlaniti. Ta sklep je bil sprejet 10. decembra 1929 na občnem zboru. Člani Orla so se po prepovedi delovanja pridruževali katoliškim prosvetnim društvom. Leta 1935 je vlada dovolila obnovo Orla pod novim imenom. Nastala je vsedržavna samostojna organizacija Zveza fantovskih odsekov – Slovenski fantje, dekleta pa so se povezala v dekliških krožkih znotraj katoliških prosvetnih društev.⁷³

73 »Zakon o ustanovitvi Sokola kraljevine Jugoslavije.« *Mladost*, december 1929, 265–266.; Osjak, »Množične oblike družabnega življenja sokolov in orlov,« 60.

VIRI IN LITERATURA

Arhiv

SI ZAC 0065, Društvene zadeve občine Trbovlje (1918–1941), TE 105, »Telovadni odsek Orel Trbovlje, dotacija za nabavo telovadnega orodja.«

Časopisi (kronološko razvrščeni)

- »Telovadni odsek v Trbovljah.« *Slovenec*, 23. september 1907, 5.
- »Iz Trbovelj.« *Mladost*, 18. april 1908, 14.
- »Česa nam manjka.« *Mladost*, 7. november 1908, 142.
- »Naša statistika.« *Mladost*, 21. november 1908, 148.
- »Trbovlje.« *Narodni list*, 26. november 1908, 3.
- »Med nasprotniki. – Brez bojznih!« *Mladost*, 19. december 1908, 170.
- »Orel.« *Mladost*, 3. april 1909, 53.
- »Trbovlje.« *Mladost*, 5. marec 1910, 132.
- »Trbovlje.« *Mladost*, 13. avgust 1910, 111.
- »Otvoritev "Doma" v Trbovljah.« *Slovenec*, 12. september 1910, 2.
- »Telovadni odseki Orla leta 1910.« *Mladost*, 17. december 1910, 167.
- »Orel in slovensko krščansko-socialno delavstvo.« *Mladost*, 26. avgust 1911, 128.
- »Trbovlje.« *Mladost*, 26. avgust 1911, 131.
- »Statistika zveze Orlov.« *Mladost*, 16. december 1911, 175–177.
- »Trbovlje.« *Mladost*, 11. maj 1912, 83.
- »Statistika zveze Orlov.« *Mladost*, 7. december 1912, 167.
- »Trbovlje.« *Mladost*, junij 1914, 85.
- »Pozor Orli!« *Slovenec*, 24. julij 1914, 4.
- »Slavlje v Trbovljah.« *Slovenec*, 25. julij 1914, 4.
- »Jugoslovanska manifestacija v Trbovljah.« *Slovenec*, 16. oktober 1918, 4.
- »Skupščina zveze Orlov.« *Mladost*, november, december 1918, 105.

- »Trbovlje.« *Mladost*, november, december 1918, 106.
- »Občni zbor Orlovske Zveze.« *Mladost*, maj, junij 1919, 81.
- »Orlovski tabor v Trbovljah.« *Slovenec*, 2. september 1919, 3.
- »Pozdravni večer Orlic v Unionu.« *Slovenec*, 2. september 1919, 3
- »'Orlice'.« *Slovenec*, 3. september 1919, 1.
- »Orlovski tabor v Trbovljah.« *Slovenec*, 10. september 1919, 3.
- »Orlovski pozdrav.« *Mladost*, oktober–december 1919, 123–124.
- »Vaditeljski tečaj in občni zbor Orliške zveze.« *Slovenka*, 15. december 1919, 167.
- »Iz obsavskega orlovskega okrožja.« *Mladost*, oktober, november, december 1919, 130.
- Hafner, Jernej. »Prvenci orlovskega gibanja.« *Mladost*, julij, avgust 1920, 122–127.
- »Vaše glasilo.« *Orlič*, maj 1921, 2.
- »Prva udeležba Orlov na mednarodni tekmi in javni telovadbi francoske katol. telov. zveze v Strasbourgu dne 6. in 7. avgusta.« *Mladost*, september 1921, 122–123.
- »Izlet Orlov v Strasbourg 2.–13. avgusta 1921.« *Mladost*, marec 1922, 43–45.
- »Tekmovalci okrožja Trbovlje pred tekom na 100 m.« *Mladost*, januar 1923, 11.
- »Trbovlje.« *Orlič*, april, maj 1923, 95.
- Žirovnik, Minka. »"Vigredi" na pot.« *Vigred*, julij, avgust 1923, 1–2.
- »Orlovsko letno telovadišče v Trbovljah.« *Mladost*, oktober 1923, 156.
- »Trbovlje.« *Mladost*, oktober 1923, 158–159.
- »Kuluk pri gradnji novega društvenega doma v Trbovljah.« *Ilustrirani Slovenec*, 19. julij 1925, 2.
- »Iz Trbovelj.« *Slovenec*, 5. december 1925, 4.
- »Otvoritev Društvenega doma.« *Jutro*, 29. december 1925, 4.
- »Blagoslov in otvoritev novega Društvenega doma v Trbovljah.« *Slovenec*, 30. december 1925, 3–4.
- »Orlovska akademija.« *Slovenec*, 30. december 1925, 4.
- »Iz otvoritve Društvenega doma.« *Slovenec*, 31. december 1925, 4.
- »Načrt za Društveni dom v Trbovljah.« *Ilustrirani Slovenec*, 25. julij 1926, 6.

- »Najmodernejši Društveni dom.« *Mladost*, julij 1926, 118.
- »Trbovlje.« *Mladost*, julij 1926, 127.
- »Orlovska družina v Trbovljah.« *Ilustrirani Slovenec*, 31. oktober 1926, 6.
- »Trbovlje.« *Orlič*, april 1927/28, 126.
- »Trbovlje.« *Mladost*, maj 1928, 103.
- »Celjsko orlovsko okrožje.« *Mladost*, december 1928, 239.
- »Zakon o ustanovitvi Sokola kraljevine Jugoslavije.« *Mladost*, december 1929, 265–266.

Literatura

- Dolenc, Ervin. *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.
- Enciklopedija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987–2002.
- Hacin, Nevenka, Irena Ivančič Lebar idr. *Srečno... črne doline*. Trbovlje: Zasavski muzej, 2001.
- Hafner, Jernej. »Orel.« *Čas: znanstvena revija Leonove družbe*. 17, zv. 1 (1922/1923), 17–30.
- Ivančič Lebar, Irena. *Župani naših Trbovelj*. Trbovlje: Zasavski muzej, 2009.
- Lenarčič, Tine. *Trbovlje – po dolgem in počez*. Trbovlje: Tiskarna Tori, 2009.
- Osjak, Ljudmila. »Množične oblike družabnega življenja sokolov in orlov.« V: *Podobe družabnosti*, ur. Monika Kokalj Kočevar, 51–61. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2005.
- Pernišek, France. *Zgodovina slovenskega orla*. Buenos Aires: Slovenska kulturna akcija, 1989.
- Rdeči revirji: zbornik fotografskih dokumentov o življenju in boju delavstva v Trbovljah, Zagorju in Hrastniku v letih 1918–1941. Del 1, Obdobje 1918–1934*. Trbovlje: Revirski muzej ljudske revolucije, 1970.
- Stepišnik, Drago. *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968.
- Stepišnik, Drago. *Telovadba na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1974.
- Šafarič, Aleš. »Prepletenost politike in telesne kulture na Slovenskem v letih 1891–1914 in 1919–1929.« Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta UL, 2016.

Šafarič, Aleš. »Nastanek slovenske katoliške telesnovzgojne organizacije Orel.« Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino. 65/2 (2017), 175–194.

Spletni viri

Kuluk. <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=kuluk> (dostop: junij 2023)

POVZETEK

Prispevek osvetli manj znana dejstva trboveljskega odseka katoliške telesnovzgojne organizacije Orel in njegovo delovanje do razpustitve. Telovadni odsek katoliško delavskega društva Trbovlje je bil ustanovljen 22. septembra 1907, tri leta kasneje pa je bil uradno preimenovan v Orla. Pred prvo svetovno vojno je bil slavnostno otvorjen in blagoslovljen Društveni dom, ki je postal kulturni in družabni center zgornjih Trbovelj. Med prvo svetovno vojno je trboveljsko društvo obstajalo kot tamburaški odsek, oktobra 1918 pa je slavnostno razvilo lasten prapor. Na različnih tekmovanjih v okviru katoliških telovadnih organizacij so redno nastopali tako člani kot tudi članice društva. Otvoritev novega prenovljenega modernega Društvenega doma leta 1925 predstavlja vrhunec delovanja trboveljskega Orla v obravnavanem obdobju.

